

УДК 37.03+371.13:004.031.42(045)
DOI 10.33251/2522-1477-2019-5-199-204

ПІСОЦЬКА Леоніда Станіславівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету
дошкільної освіти, Хмельницька гуманітарно-
педагогічна академія

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Стаття присвячена проблемі впливу інтерактивних технологій на розвиток творчого потенціалу майбутніх педагогів. Доведено, що ці технології навчання є активним відгуком на проблемні ситуації, які виникають перед педагогами у професійній діяльності. Розкрито основні дефініції дослідження і сутність окремих технологій, методів і прийомів; узагальнено фактори, за допомогою яких можна реалізувати формування творчого потенціалу майбутнього педагога, і вимоги, яких варто дотримуватися викладачу при використанні інтерактивних технологій.

Ключові слова: майбутній педагог, творчий потенціал, інтерактивні технології, технологія імітаційно-ігрового навчання, технологія «створення ситуації успіху», метод проектів, кейс-метод.

Постановка проблеми. Реформування усіх сфер життя суспільства, удосконалення соціально-економічного розвитку країни, модернізація освіти вимагають необхідності внесення змін у систему якісно нового рівня підготовки майбутніх педагогів, в процесі якої мають створитися умови для розвитку індивідуальних здібностей і талантів молоді. Звідси і основне завдання закладів вищої освіти – посилити увагу до використання активних методів і прийомів у освітньо-виховному процесі для переосмислення основних підходів до його організації та, які стимулюють інноваційні зміни у культурному і соціальному середовищі. Ці методи є активним відгуком на проблемні ситуації, які виникають перед педагогами у професійній діяльності. Констатуємо той факт, що варто замінити традиційний авторитарно-репродуктивний підхід до організації навчання на творчо-діяльнісний, саме котрий можуть забезпечити активні та інтерактивні методи навчання.

Традиційний зміст навчання і виховання нині вступає у протиріччя з новими завданнями, умовами роботи і потребами суспільства. У зв'язку з цим виникає необхідність орієнтації освітньо-виховного процесу на отримання знань у контексті інноваційних цілеспрямованих змін навчання. При цьому кожне заняття має спрямовувати навчальну діяльність на розвиток творчих особистісних якостей, на створення розвивального середовища, де б кожен студент почував би себе комфортно, міг би реалізувати власні інтереси, можливості. Таким чином, ми акцентуємо увагу на інноваційному навчанню, яке має ставити у центр майбутнього педагога з його творчими можливостями і його життєвий простір, формувати потенціал конкурентоздатного фахівця на ринку праці, який здатний вирішити поставлені цілі у різних освітніх ситуаціях за рахунок володіння методами вирішення професійних задач, який володіє арсеналом інформаційно-комунікативних технологій і здатний до професійного росту, мобільності, демонстрації творчої активності, що в свою чергу сприятиме у майбутньому модернізації змісту освіти.

На тлі вищесказаного стверджуємо, що розв'язання проблеми формування творчості майбутнього педагога на основі глибокого розуміння сучасних інтерактивних технологій має важливе практичне значення. Суттєвою ознакою сучасного освітньо-виховного процесу є його технологізація – неухильне вивчення і дотримання змісту послідовності етапів упровадження нововведень. Звідси і констатуємо необхідність використання технологій, які розмежовують як «освітні технології», «педагогічні технології», «інформаційно-комунікативні» і, котрі реалізуються через різноманітні види занять. Технологічна грамотність дасть змогу майбутньому педагогу глибше усвідомити своє істинне покликання, реальніше оцінити потенційні можливості, подивитись на педагогічний процес з позицій його кінцевого результату [3].

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз сучасних підходів до використання інтерактивних технологій дає можливість нам констатувати, що цією проблемою займаються такі сучасні науковці, як: Бондар В., Даниленко Л., Дичківська І., Зданевич Л., Зосименко О., Козак Л., Мачинська Н., Машкіна Л., Пехота О., Пісоцька Л., Поніманська Т., Семиченко В., Снісаренко О.

та інш. Гло аналізу результатів їхніх досліджень доводить, що, розкриваючи психологічні та дидактичні особливості підготовки і перепідготовки педагогів з точки зору формування творчого потенціалу, вони акцентують увагу на пріоритетності запровадження активних форм і методів навчання у цій підготовці до їх широкого застосування у практичній діяльності.

Проблема розвитку творчості майбутнього педагога знаходить своє відображення у працях Гільбуха Ю., Жерносека І., Казакової Н., Кан-Калика В., Кузьміної Н., Онофрійчук Л., Пуцова В., Сисоєвої С., Шоробури І., Яцук І. та інш.

Мета статті полягає у розкритті інтерактивних технологій як засобу розвитку творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу. Перейдемо до висвітлення основних положень нашого дослідження. Поняття «інтеракція» давно використовується в соціології та соціальній психології і це поняття розуміють, як безпосередню міжособистісну взаємодію (обмін символами) [6]. Уточнюючи саме поняття «інтерактивне навчання», багато науковців акцентують, що це обов'язково співнавчання, побудоване на психологічних закономірностях людських взаємин і взаємодії. Ці форми і методи спільної навчальної діяльності допомагають ефективніше вирішувати проблеми, моделювати різні ситуації, розвивати навички скооперованої праці [1, с. 5].

Поняття «інтерактивні» походить від поєднання слів: між і активний. Таким чином, це методи, котрі забезпечують комунікативну активність між учасниками спілкування, або їх взаємодію. Аналіз наукових досліджень довів, що цей термін з'явився у педагогічній термінології порівняно недавно – у 80-х роках ХХ ст. Інтерактивні технології – це організоване засвоєння знань і формування певних вмінь і навичок через сукупність особливим способом організованої навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії студентів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату [5]. Аналіз походження поняття «інтерактив» засвідчує, що інтерактивність у навчанні можна пояснити як взаємодію респондентів, у нашому випадку – майбутніх педагогів і викладачів, знаходження їх у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Відповідно інтерактивним методом можна вважати такий, у якому той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось: пише, говорить, малює, моделює тощо, тобто не виступає лише спостерігачем чи слухачем, а є активним учасником того, що відбувається, проявляючи творчість [4, с. 31].

Як переконує практика, організаційно-дидактичні передумови запровадження інтерактивних методів і форм навчання вимагають від педагогів переосмислення багатьох традиційних підходів до навчальної діяльності. Зокрема, до організації заняття часу, його проведення, перерви на відпочинок, тривалості групової та самостійної діяльності, характеру оцінювання результатів тощо. До прикладу, при читанні навчальної лекції, викладач може використати окремі інтерактивні методи і прийоми. А саме:

- нестандартне вітання, яке акцентуватиме увагу студента на викладача, як на суб'єкта взаємодії (початок лекції);
- обговорення зі студентами плану лекції (початок лекції);
- коротке анування студентами літератури з теми або вираження власного судження (початок лекції);
- ретроспективний огляд окремих положень проблеми (в ході лекції);
- дискусія за окремими пунктами плану (в ході лекції);
- прогностичні припущення відповідно отриманої інформації (в ході лекції);
- творчі завдання для студентів (закінчення лекції);
- прийом самооцінки роботи студента (в ході лекції) [2].

Під творчою ми розуміємо діяльність, результатом якої є створення чогось нового, індивідуально-неповторного. На переконання багатьох класиків-педагогів: робота вчителя, педагога – це обов'язково творчість, а не буденне заштовхування у дітей готових знань. Виходячи з цього стверджуємо, що кожен майбутній педагог повинен розвивати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному вдосконаленні себе як творчо-креативної особистості, розвивати професійні вміння, допомагати іншим, відкривати власний творчий потенціал. У свою чергу вважаємо, що успішна самореалізація творчого потенціалу педагога у освітньо-виховному процесі неможлива нині без використання інтерактивних методів і прийомів.

Інтерактивні форми і методи навчання розглядають як різновид активних. Використання цих методів і прийомів забезпечує активність суб'єктів спільної діяльності (тих, хто навчається і викладачів), а також реалізацію складових процесу підвищення ефективності всієї навчальної діяльності: педагогічна, соціально-економічна, соціально-психологічна. Зокрема, педагогічна складова забезпечує стимулювання і розвиток пізнавальних потреб і творчого розвитку тих, хто навчається в спеціально організованій і керованій діяльності [1, с. 4-5]. Окрім того, вона допомагає активізувати усі рівні пізнання (знання, розуміння, аналіз і синтез, застосування, оцінку), поліпшити мотивацію навчання і взаємини у групі та з викладачами.

Таким чином, констатуємо, що суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається через постійну активну взаємодію всіх учасників. На основі узагальнення і систематизації результатів досліджень і практичних надбань з цієї проблеми ми можемо констатувати, що інтерактивні методи у навчальному процесі у контексті формування творчого потенціалу педагога можна реалізувати за рахунок таких узагальнених нами факторів:

- забезпечення атмосфери позитивної взаємодії суб'єктів навчального процесу, спрямованої на досягнення поставленої мети;
- творчого підходу до оцінки змісту навчальних програм дисциплін з огляду на можливості розвитку творчого потенціалу фахівців;
- створення позитивно-емоційного сприйняття інформації в процесі навчання;
- структурування лекційних, практичних і семінарських занять на основі взаєморозуміння викладача і слухача;
- забезпечення умов для самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

На основі вищезначеного можемо трактувати, що використання інтерактивних методів і прийомів допоможе розвинути у педагога такі важливі якості творчої особистості, як прагнення до самореалізації, захоплення справою, автентичність особистості, незалежність щодо суджень, впевненість у власних силах, критичність, висока ступінь рефлексії, відкритість у ставленні до нового. Окрім того, інтерактивні технології сприятимуть розвитку творчих можливостей педагога, якщо:

- відбирати для занять такі вправи, котрі б давали студентам «ключ» до усвідомлення теми;
- проводити спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, акцентуючи увагу і на іншому матеріалі, який не має нічого спільного до неї;
- давати випереджувальні завдання: прочитати, проаналізувати, продумати, самостійно виконати вправи тощо;
- проводити швидкі опитування, перевірку самостійної роботи різними способами [4, с. 32].

Інтерактивна технологія реалізується через відповідну систему методів та індивідуальні, групові та колективні форми організації навчальної діяльності та дозволяє педагогу створити оптимальні умови для вільного висловлювання своїх думок, суджень тощо. Розрізняють такі інтерактивні технології навчання залежно від мети заняття і форм організації навчальної діяльності: технології кооперативного навчання (робота в парах, ротаційні трійки, карусель, робота в малих групах, акваріум); технології колективно-групового навчання (мікрофон, мозковий штурм, ажурна пилка, аналіз ситуації, дерево рішень); технології ситуативного моделювання (імітаційні ігри, метод проектів, громадські слухання, розігрування ситуацій за ролями); технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС, займи позицію, дискусія, дебати, дискусія в стилі телевізійного ток-шоу) [5].

Впровадження інтерактивних технологій, як доводить практика і спостереження, – це процес досить складний і залежить від багатьох факторів.

Методичне забезпечення ефективності та кваліфікованості впровадження таких технологій у практику складається з консультацій, лекцій, зустрічей з авторами інноваційних технологій, проблемних бесід, демонстрацій методів і прийомів роботи з подальшим їхнім обговоренням.

Дамо коротку характеристику окремих технологій і методів, які сприяють формуванню творчого потенціалу майбутнього педагога.

Технологія «створення ситуації успіху» сприяє створенню суб'єктивного психологічного

стану задоволення як наслідку фізичного або морального напруження. Основна ознака цієї технології – психологічна підтримка розвитку особистості, становлення фахівця. На заняттях створюються оптимальні умови для розвитку особистості як суб'єкта навчальної діяльності через використання технології особистісно-орієнтованого навчання.

Цікавою для розвитку творчих можливостей педагога є технологія імітаційно-ігрового навчання в процесі психологічного тренінгу, а також відео-тренінг з елементами вище названої технології.

Метод проектів, як одна з технологій, яка відображає реалізацію особистісно-орієнтованого підходу і сприяє формуванню уміння адаптуватися до професійного життя і дозволяє розвивати пізнавальний інтерес студентів, вміння критично мислити. Як показує досвід, вміння використовувати цей метод – це показник високої кваліфікації, прогресивності професійної діяльності викладача. Одним із цікавих прийомів цього методу є «ворк-шоп» (спільна розробка проекту в невеликих групах під керівництвом викладача), який використовується викладачами [2]. Використання методу проектів на заняттях викладачів забезпечує самостійну діяльність студентів чи слухачів курсів при виконанні проектів дослідницької роботи і сприяє розвитку творчості. Як правило, викладачі використовують практично зорієнтовані проекти, котрі спрямовані на практичний результат діяльності, а також короткотермінові або змішані типи проектів. Ось тоді змінюється позиція викладача: із носія готових знань він перетворюється в організатора пізнавальної діяльності, а репродуктивна навчальна діяльність трансформується у пошукову, творчу.

Кейс-метод, як метод ситуативного навчання на конкретних прикладах, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності фахівців і сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем.

Під час викладання навчальних дисциплін з використанням інтерактивних методів потрібно дотримуватись наступних вимог:

1. Методи і прийоми навчання повинні стимулювати активну пізнавальну діяльність студента.
2. Контроль за ходом навчання й оцінка його результативності повинні проводитися не за формальними показниками, а за вмінням використовувати знання при аналізі й оцінці реальних явищ.
3. Навчання не повинно зводитися до повідомлення наукових знань у готових формуваннях для пасивного сприйняття і безпосереднього запам'ятовування їх студентами, а повинні представляти навчальні задачі, які студенти повинні навчитися вирішувати самостійно, щоб опанувати загальними способами рішення конкретних задач.
4. Методика викладання повинна поєднувати в єдину освітню дію процес засвоєння знань і процес здобуття умінь практичного використання цих знань.
5. Створити навчальне середовище, яке насичене живою, життєвою педагогікою, оскільки для педагога шкідливо замкнутися в колі академічних інтересів, привчатися пасивно спостерігати за практичною діяльністю.
6. Довести майбутнім педагогам, що для розвитку власних творчих можливостей необхідно усвідомити себе як творця у педагогічному процесі, зрозуміти сутність, значення завдання і місце інтерактивних технологій у власній педагогічній діяльності, сприймати усіх учасників навчального процесу як творчу особистість, усвідомити власну творчу особистість.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, інтерактивні методи характеризуються відтворенням, проектуванням і моделюванням відносин, орієнтованих на педагогічну діяльність. Вважаємо, що інтерактивні форми і методи навчання дають студентам можливість виявляти проблеми, збирати і аналізувати інформацію, знаходити альтернативні рішення й обирати найбільш оптимальний шлях розв'язання задач у процесі як індивідуальної, так і групової роботи. Вважаємо, що за лаштунками нашого дослідження залишилася проблема розкриття впливу інтерактивних технологій на усвідомлення майбутніми педагогами змісту професійно орієнтованих дисциплін

Список використаних джерел

1. Інтерактивні технології навчання у післядипломній педагогічній освіті / Укл. В. Семиченко, О. Снісаренко, Л. Сніцар, Л. Пісоцька та інш. Хмельницький: ХГПІ, 2008. 207 с.
2. Кравченко Г. Ю., Кугуєнко Н. Ф. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти. Х.: Видавництво «Ранок», 2013. 176 с.
3. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / Укл. О. Пометун, Л. Пироженко. К.: А.С.К., 2005. 192 с.
4. Стецюра Н. Інтерактивні технології навчання / Освіта. Технікуми. Коледжі. № 2 (260), 2010. С. 31–35
5. Інтерактивні технології навчання в початковій школі: презентація PowerPoint. URL: <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-interaktivni-tehnologii-navcanna-v-pocatkovij-skoli-86681.html> (дата звернення: 19.03.2019).
6. Інтеракція. Вікіпедія – вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 19.03.2019).

References

1. Semychenko, V., Snisarenko, O., Snitsar, L., Pisotska, L., et al. (Eds.). (2008). *Interaktyvni tekhnologii navchannia u pisliadyplomnii pedahohichnii osviti [Interactive teaching technologies in post-graduate pedagogical edukation]*. Khmelnytskyi: KhHPI [in Ukrainian].
2. Kravchenko, H.Yu. & Kuhuienko, N.F. (2013). *Metod proektiv u rozvytku yakosti doshkilnoi osvity [The project method in the improvement of preschool education quality]*. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» [in Ukrainian].
3. Pometun, O., & Pyrozhenko, L. (2005). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnologii navchannia [The modern lesson interactive teaching technologies]*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
4. Stetsiura, N. (2010). *Interaktyvni tekhnologii navchannia [Interactive teaching technologies]*. *Osvita. Tekhnikumy. Koledzhi – Education. Technical schools. Colleges*, 2 (260), 31-35 [in Ukrainian].
5. *Interaktyvni tekhnologii navchannia v pochatkovii shkoli [Interactive teaching technologies at primary school]*. (n.d.). Retrieved from <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-interaktivni-tehnologii-navcanna-v-pocatkovij-skoli-86681.html> (last accessed: 19.03.2019) [in Ukrainian].
6. Interaktsiia [Interaction]. (n.d.). *Vikipediia – vilna entsyklopediia – Wikipedia – the free encyclopedia*. Retrieved from <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F> (last accessed: 19.03.2019). [in Ukrainian].

PISOTSKA Leonida, Candidate of pedagogical sciences, associate professor, Dean of the faculty of pre-school education, Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy.

DEVELOPMENT OF CREATIVE POTENTIAL OF THE FUTURE PEDAGOGUES BY MEANS OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES

Abstract. *The article deals with the problem of the influence of interactive technologies on the development of creative potential of the future pedagogues. It is proved that these learning technologies are the active response to the problematic situations that arise before pedagogues in their professional activity. It is indicated that at the present stage of training of the future pedagogues for professional activity the traditional content of education and upbringing comes into conflict with the new tasks, working conditions and needs of society. In connection with this, there is a need for orientation of the educational process for the acquisition of knowledge in the context of innovative, purposeful learning changes that require the activity of each subject of this process. At the same time, each such lesson should direct the educational activity of the future pedagogues to the development of creative personality traits, to form developing environment, where each student would feel comfortable, could realize his or her own interests, creative possibilities.*

It is stated in the article that the problem of the use of interactive technologies is being addressed by such modern scientists as: Bondar V., Dychkivska I., Zdaneych L., Zosymenko O., Kozak L., Machynska N., Mashkina L., Piekhota O., Ponimanska T., Semychenko V., Snisarenko O. and others. Their researches focus on the priority of introducing active forms and methods of preparation in the training of the future pedagogues for their application in professional activity. The problem of developing the creativity of the future pedagogue is reflected in the writings of Hilbukh Yu., Zhernosek I., Kazakova N., Kan-Kalyk V., Kuzmina N., Onofriichuk L., Putsova V., Sysoyeva S., Shorobura I., Yashchuk I. and others.

The basic definitions of the research and the essence of certain technologies, methods and techniques have been revealed; the factors, with the help of which one can realize the formation of the creative potential of the future pedagogue, and the requirements that should be respected by the teacher when using interactive technologies have been generalized.

It is proved that the introduction of interactive methods and forms of training requires from the teachers to rethink many of the traditional approaches when preparing the future pedagogues for professional work. In particular, these are the organization of time of lessons, their conducting, breaks for rest, duration of group and independent activities, the nature of evaluation of results, etc., and also the example of such new techniques during the lecture have been offered.

The basic definitions of research and the essence of some technologies, methods and techniques have been revealed; the factors, with the help of which one can realize the formation of the creative potential of the future pedagogue, and the requirements that should be respected by the teacher when using interactive technologies in the process of training the future pedagogues have been generalized.

Key words: *future pedagogue, creative potential, interactive technologies, technology of simulation-gaming training, technology "creation of a situation of success", method of projects, case method.*

*Одержано редакцією: 07.03.2019 р.
Прийнято до публікації: 19.03.2019 р.*